

journal "Crimea" (second half of the 20s of the twentieth century)), *Visnyk agrarnoi istorii*, №23–24, s.195–203.

2. 'Zadachi i programma jekonomicheskogo izuchenija Kryma i ego rajonov: doklad jekonomicheskoi sekcii ROPIK (Tasks and program of economic study of the Crimea and its districts: report of the economic section of ROPIC)', 1925, *Krym*, №1, s.53–54.

3. Shustov, BS., 1925. 'Krym v hozjajstvennom otnoshenii: O hozjajstvennyh rajonah (Crimea economically: About economic areas)', *Krym*, №1, s.8–11.

4. Shustov, BS., 1927. 'Jekonomiko-geograficheskaja jekskursija v Feodosijskij port (Economic – geographical excursion to the port of Feodosia)', *Krym*, №2 (4), s.210–218.

5. Novikov, VS., 1927. 'O nekotoryh zadachah krymskogo narodnogo hozjajstva (On some tasks of the Crimean national economy)', *Krym*, №1 (3), s.57–69; №2 (4), s.50–73.

6. Kruber, AA., 1926. 'Jekonomicheskij ocherk Sudako-uskutskogo rajona gornogo Kryma (Economic Sketch of Sudak – Uskut Region of the Mountain Crimea)', *Krym*, №2, s.65–73.

7. Jurin, NT., 1927. 'Special'nye kul'tury Kryma: jekonomicheskij ocherk (Special cultures of the Crimea: an economic sketch)', *Krym*, №1 (3), s.70–103.

8. Tal'berg, VN., 1927. 'K analizu tovarnogo balansu Kryma (To the analysis of the commodity balance of Crimea)', *Krym*, №2 (4), s.89–98.

9. Usov, SA., 1927. 'Vyvoz i vvoz Kryma v 1924–26 godu: Po materialam transportnoj statistiki Krymskogo statisticheskogo upravlenija (Export and import of Crimea in 1924–26: According to the materials of transport statistics of the Crimean Statistical Office)', *Krym*, №2 (4), s.74–88.

10. Rakickij, NP., 1926. 'Jeksportnye vozmozhnosti Kryma (Export opportunities of Crimea)', *Krym*, №2, s. 20–64.

Sevastyanov A. V., candidate of historical sciences, assistant professor of the department of international relations and social sciences of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), spu.crimea@gmail.com

Studying the development of economic potential and production forces of the region in the scientific heritage of the society for Studying Crimea (1922–1932)

The article presents an overview of the process of studying the economy and productive forces of the Crimean SSR in the 20's of the twentieth century: members of the Society for Studying Crimea – the most massive public science research organization that united in its ranks a wide range of representatives of the scientific elite of Soviet science and local ethnographers, who carried out their activities on an amateur basis. The main directions of this research work concerning the general theoretical and methodological issues were determined, in particular, the creation of a program for studying the Crimean economy; the definition and characteristics of the different content of the economic districts of the peninsula, as well as specific studies on the state and prospects of the development of the region's economy; the analysis of the potential of individual regions, development of its trade and export opportunities. It is concluded that these researches took a prominent place in the general array of works on the issues of economy and industry of the Crimea and had the corresponding content specificity that was characteristic of the economic thought of the period of implementation of the so-called «new economic policy» by the Soviet government.

Keywords: regional studies, Society for Studying Crimea, economy, productive forces, economic districts, B. S. Shustov, V. S. Novikov, M. P. Rakitsky.

* * *

УДК 94(477)«1921/1928»:631

Тренкін Ю. В.,
здобувач кафедри історії та культури України,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет ім. Григорія Сковороди
(Україна, Переяслав-Хмельницький),
trenkintrenkin@ukr.net

Збуто–постачальницькі операції української сільськогосподарської кооперації (1921–1928 рр.)

Проаналізовано систему організації і подальшого проведення структурними ланками сільськогосподарської кооперації збуто–постачаль-

ницьких операцій в доколгоспний період. Виявлено найбільш ефективні форми і методи посередницької роботи кооперативної системи. З'ясовано важливість забезпечення функціонування механізму збуто–постачальницької роботи для економічного піднесення та підтримки інтересів селянських господарств, забезпечення їх економічних потреб.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, збут, постачання, економічні потреби, товарний обіг, селянське господарство.

Ефективна багатопрофільна діяльність системи сільськогосподарської кооперації стала одним з вагомих чинників швидкої відбудови сільського господарства на початку 1920–х рр. Господарська діяльність кооперативної системи була багатовимірною та самодостатньою, спектри її роботи були направлені як на задоволення потреб розвитку сільського господарства загалом, так і визначалися турботами про забезпечення економічних потреб багатомільйонних селянських господарств України.

Маємо відзначити, що організація збуто–постачальницької роботи в системі сільськогосподарської кооперації ще не була предметом спеціального історичного дослідження, але все ж питання, пов'язані з нею, розглядалися в контексті вивчення організаційно–господарських, фінансових аспектів діяльності кооперативної системи. Серед досліджень 1920–х рр. варто виокремити праці І. Батюка, О. Чаянова [2]. Сучасний стан дослідження проблематики пов'язаний з іменами таких науковців як А. Морозов [13], В. Бутенко, К. Філіппов [4], С. Биченко [3].

Мета даної статті. Прослідкувати організацію і проведення збуто–постачальницьких операцій, виявити їх найбільш ефективні форми і методи.

Відповідно до мети поставленні наступні завдання, зокрема: проаналізувати систему організації і подальшого проведення структурними ланками сільськогосподарської кооперації збуто–постачальницьких операцій; розкрити найбільш ефективні форми і методи посередницької роботи кооперативної системи; з'ясувати важливість забезпечення функціонування механізму збуто–постачальницької роботи для економічного піднесення та підтримки інтересів селянських господарств на селі в період нової економічної політики (1921–1928 рр.).

Сільськогосподарська кооперація так змогла організувати роботу всіх своїх структурних ланок, що якнайкраще сприяло ефективному вирішенню багатьох організаційно–господарських завдань, налагодженню фінансово–економічної складової, покращенню виробничої бази, розбудові системи транспортування і зберігання продукції, підвищенню рівня кваліфікованості фахівців. Функціонування даних складових господарчого процесу в повній мірі сприяло швидкому розвитку збуто–постачальницької діяльності кооперативної системи.

В поняття «збут» і «постачання» вкладалися форми реалізації сировини чи товару. Так як кооперативна система відчувала нестачу власних обігових коштів, тому її структурні ланки почали виконувати функції посередника. Загалом термін «постачання» вживався переважно для виокремлення обсягів та асортименту промислових товарів, які надходили як до кооперативних товариств, так і безпосередньо селянським господарствам як членам цих товариств. Термін використовувався також з метою зробити акцент на посередницькій функції кооперації, яка пропонувала споживачам продукцію державних об'єднань, а не власну. В розуміння поняття

«збут» вкладався процес реалізації продукції селянських господарств безпосередньо всіма структурними ланками кооперативної системи [10, с. 131].

Одним з основних завдань посередницької роботи сільськогосподарської кредитної кооперації стало охоплення товарного обігу в сільському господарстві. В цьому напрямку діяльності кооперація мала обслуговувати насамперед коопероване населення. Проте, крім кооперованого населення, яке при проведенні збуто-постачальницьких операцій мало переваги і пільги, також залучались некооперовані селяни з метою подальшого їх включення до кооперативної системи.

Щодо економічного піднесення та підтримки інтересів селянських господарств, то значимим чинником стало забезпечення якісного функціонування мережі сільськогосподарського кредиту щодо розширення товарообігу між містом і селом. Адже саме кредитні сільськогосподарські товариства виступили в якості основних посередників між виробниками промислових товарів і споживачами сільськогосподарської продукції з одного боку та селянськими господарствами як споживачами промислової продукції і виробниками сільськогосподарської з іншого [13, с. 233].

Організуючи збут продукції сільського господарства, кооперація, як посередник між сільським господарством і промисловістю, яка працювала на сільськогосподарській сировині, прагнула не лише до максимальної кількості збуто сировини, а й організувала її виробництво таким чином, щоб впливати не лише на кількість, але й на якість сільськогосподарської продукції [5, с. 28]. Господарська діяльність всіх форм кооперативної системи активізувала зростання продуктивних сил сільського господарства, приріст основного капіталу селянських господарств, забезпечення селянства промисловою продукцією виробничого призначення, урізноманітнення видів і форм виробничих процесів.

Відносно посередницької торгівельної діяльності, то кооперація розпочала її відразу ж після скасування продрозкладки і проголошення державного курсу на впровадження нової економічної політики. Цьому, зокрема, сприяло введення в дію постанову РНК УСРР від 19 квітня 1921 р. щодо вільного продажу, купівлі та обміну сільськогосподарської продукції і кустарних виробів. Окрім того, з липня 1922 р. Головний кооперативний комітет надав можливість кооперативним організаціям займатися окрім товарообмінних операцій кредитуванням власної системи. Також протягом 1922–1923 рр. сільськогосподарській кооперації було повернено націоналізовані підприємства та промисел [11, с. 75].

Торгівельні операції з постачання за відсутності власних оборотних коштів розвивалися на основі товарного кредитування постачальників і займали перше місце в торгівельних операціях кооперативів. Операції зі збуто сільськогосподарських продуктів на 1924 р. мали характер заготівельних операцій за твердий рахунок (виняток складала хлібні операції). На 1924 р. асортимент проданих товарів був наступним: зерно-хліб – 57,2%, машини та інвентар – 22,9%, різні товари (зокрема, й споживчого характеру) – 8,4%, насіння та сільськогосподарські продукти – 6,2%, лісові матеріали – 5,3% [1, с. 11]. Що стосується споживчих товарів, то їх

частка в деяких спілках і особливо в низових товариствах складала до 30% [1, с. 11].

Обіги райсільгоспспілок, які входили в систему «Сільського господаря», в 1922–1924 рр. щодо закупівель і продажів були наступними: райсільгоспспілки в 1922/23 р. здійснили закупівельних операцій на суму в 4 961 828 крб., а вже 1923/24 р. – на 24 432 556 крб. Що стосується даних операцій «Сільського господаря» за вказані роки, то сума складала 7 676 000 крб. і 9 916 600 крб. відповідно. Що стосується продажу, то обсяг його в структурі райсільгоспспілок з 1922 до 1924 р. зріс з 4 018 779 крб. до 24 192 025 крб., а в «Сільського господаря» – з 3 330 000 крб. до 10 102 000 крб. [1, с. 9]. Таким чином, бачимо відчутне зростання оборотів в перші ж роки господарської діяльності сільськогосподарської кооперації.

Реорганізація в системі сільськогосподарської кооперації, яка була викликана економічними потребами, пов'язаними з закінченням відбудово періоду і активізацією курсу на інтенсифікацію сільськогосподарського виробництва, спричинила поступову ліквідацію універсальних товариств і появу в кооперативній структурі спеціальних товариств, які займалися окремими напрямками господарської діяльності в певній сільськогосподарській галузі, та кредитних товариств, які мали забезпечувати накопичення коштів і фінансове забезпечення всіх операцій, які стосувалися сільськогосподарського виробництва. Було визначено чіткі розмежування в роботі спеціальних та кредитних товариств. Спеціальним було заборонено проводити кредитні операції, а кредитна кооперація відмовилась від збуто-постачальницької роботи в тих галузях, які обслуговували спеціальні кооперативні системи, і залишала за собою збут хліба, технічних культур, постачання машинами, будівельними матеріалами і забезпечення необхідними кредитними коштами всіх напрямків господарської діяльності.

З літа 1924 р. починають надходити короткотермінові кредити Укрсільбанку на заготівлю молочних продуктів, насіння та ін., що дало можливість розпочати здійснення систематичних збутових операцій. Протягом наступного періоду їх об'єм швидко наростав і до 1927 р. кооперація вже мала значні досягнення в справі планового постачання сировини сільського господарства державній промисловості. Такі показники були наслідком планомірної господарської діяльності сільськогосподарської кооперації, яка організувала і фінансувала низку заходів, що дали зростання засівних площ селянських господарств та забезпечили зростання поголів'я худоби. Це можна простежити за певними статистичними даними. Так, наприклад, на 1928 р. динаміка селянської засівної площі зросла в порівнянні до 1916 р. на 125,8% (1916 р. – 15658 тис. дес., 1928 р. – 19707 тис. дес. [16, арк. 3]. Динаміка зростання кількості худоби (коні, ВРХ, вівці, свині) у співставленні до 1916 р. також зросла на 127,2% (тобто збільшилась з 21475 голів у 1916 р. до 27319 голів у 1928 р.) [16, арк. 3].

Сільськогосподарська кооперація займала провідні позиції в постачанні хмельової, тютюнової, цукрової сировини, її частка в хлібозаготівлях була також значною. Питома вага сільськогосподарської кооперації в збути товарних надлишків протягом 1924–1926 рр. була наступною: зернова продукція – зростання обсягів

з 14,2% до 29,1%, тютюн (махорка) – з 21,6% до 90,5%, хміль – 19,4% до 88,8% [6, с. 17; 8, с. 63].

Динаміка питомої ваги сільськогосподарської кооперації в охопленні товарних надлишків і в планових заготівлях інших продуктів сільського господарства (цукрового буряка, молочних продуктів, м'ясопродуктів, картоплі, яєць, городини, м'яти, фруктів, тваринницької сировини, прядива) також була відчутною. Швидкі темпи зростання збуто–постачальницької роботи кредитної кооперації можемо також прослідкувати за даними таблиці 1 [13, с. 238; 1, с. 10; 8, с. 62].

Таблиця 1

Динаміка зростання посередницької роботи кредитної сільськогосподарської кооперації за 1923–1928 рр. (в млн. крб.)

	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28
Постачання	59,3	96,7	129,5	194,6	223,0
Збут	50,0	83,1	241,3	370,8	492,1

Відносно загальної суми коштів, отриманих від проведення постачальницьких і збутових операцій з 1923 р. до 1927 р., то вона була наступною: 1923–1924 рр. – 109,3 млн. крб., 1924–1925 рр. – 179,8 млн. крб., 1925–1926 рр. – 370,8 млн. крб., 1926–1927 рр. – 650,3 млн. крб. [8, с. 62]. Проте не було враховано обігу цукрового буряка, що складав для 1924/25 р. 16 млн. крб., 1925/26 р. – 47 млн. крб., 1926/27 р. – 50 млн. крб. [8, с. 62]. В машинопостачанні сільськогосподарська кооперація підвищила свою питому вагу з 54% 1925 р. до 85% 1926 р., 94,7% – 1927/28 р.; в обігу лісопостачання 1926/27 р. до 65,3% селянського споживання лісу, а 1927/28 р. – до 75%. [8, с. 64]. Частка постачання таких засобів як насіння, угноєння та мінеральних добрив протягом 1926/27 р. та 1927/28 р. складала 100% [5, с. 29]. Якщо визначити місце збуту сільськогосподарської продукції в загальному кооперативному товарообігу, то він складав у 1923 р. 54%, 1924 р. – 56,7%, а 1927 р. – вже 85% [9, с. 74].

Маємо зазначити, що збільшення загальних обсягів сільськогосподарської продукції сприяло її зростанню доходів селян від її реалізації. Лише протягом 1926–1927 р. доходи селян зросли на 37,8%, що стимулювало господарів витратити більше коштів на економічне зміцнення власних господарств [12, с. 43]. Загалом наприкінці 1920–х рр. українська сільськогосподарська кооперація займала вагомі позиції у справі забезпечення внутрішнього ринку сільськогосподарською продукцією. Хоч їй належало лише 3% землі, проте вона об'єднувала 45% селянських господарств, продукція яких на внутрішньому ринку мала міцне становище [9, с. 77].

В загальній збуто–постачальницькій роботі системи сільськогосподарської кооперації щороку набували все більшого значення експортно–імпортні операції. Операції експорту кооперативна система проводила з метою поширення збуту продукції сільського господарства та розвитку на цій основі окремих галузей сільськогосподарського виробництва. А також щоб отримати кошти для розширення імпорту сільськогосподарських машин, тракторів та інвентарю,

необхідних для інтенсивного розвитку сільського господарства. Розвиток експортних операцій став однією з важливих складових діяльності сільськогосподарської кооперації. Сільськогосподарська продукція українських селянських господарств почала завойовувати власне місце на зовнішніх ринках. З літа 1924 р. «Сільський господар» отримав право самостійного експорту продукції на зовнішні ринки. Звичайно, в перший час траплялися певні хиби в експортній роботі, так як в період свого утворення сільськогосподарська кооперація «зустріла ринок у стані цілковитої стихійності» [7, с. 55]. Серед негараздів маємо зазначити наступні: слабкість матеріально–технічної бази в плані переробки, зберігання, транспортування продукції; низька якість продукції, недотримання стандартів, неналежна кваліфікація технічного персоналу; незнання зовнішнього ринку та його вимог, а також недостатня сітка кооперативних представництв за кордоном; різноманітність стандартних вимог різних заготівників [14, с. 16]. Проте зазначені помилки завдяки організаційній роботі кооперативної системи вдалось виправити в короткий термін. На початку 1920–х років на експорт заготовляли сировину тваринного походження, потім активно почали здійснювати вивіз за кордон технічних культур, серед яких цукровою буряк, хміль, коноплі, льон. Вже 1926/27 р. питома вага кооперації в експорті сільськогосподарських продуктів УСРР (без хлібної продукції) складала 30,1%, а 1927/28 р. – 47,5% [5, с. 34].

Щодо того, як експорт сільськогосподарської продукції торкався економічних інтересів селянства, то маємо відзначити, що він був вигідним для селянина в тогочасних економічних умовах, і ні в якому разі не обмежував його економічні інтереси. Наприклад, якщо зрівняти ціни на зерно 1923 р. в Україні і на зовнішніх ринках, то матимемо таку картину: в Україні хлібні ціни не перевищували 35 коп. за пуд, в той час коли на Берлінському ринку вартість пуду зерна складала 1 крб. 25 коп. – 1 крб. 35 коп. Тобто селянин, який здав зерно на експорт, отримував суму, відповідну місцевим ринковим цінам. Але, окрім того, він ще й одержував 40–50% прибутку від реалізації хлібу за кордоном [15, с. 25].

Фінансово–організаційне керівництво операціями з імпорту, які проводила кооперативна система, здійснював «Сільський господар». Проте іноді траплялися випадки, коли центри здійснювали закупівлі імпортованого товару самостійно. З кількісних показників, зазначених у річних звітах «Сільського господаря», доповідях в державні установи спеціальних центрів сільськогосподарської кооперації, імпорту сільськогосподарської кооперації значно відставав від експорту й мав в основному суто виробничий характер: сільськогосподарські машини, трактори, шпагат, насіння, устаткування переробних підприємств, агротехнічне приладдя тощо. Також зростає імпорту обладнання для задоволення потреб різних галузей сільського господарства: устаткування для племінних розплідників у птахівництві, для виготовлення бекону, для переробки винограду та ін. [7, с. 56].

Висновок. Таким чином, всебічне розширення видів і напрямків господарської діяльності, збуто–постачальницької, торгівельно–посередницької роботи сільськогосподарської кооперації забезпечувало селянським господарствам постійний ринок збуту їх

продукції, індивідуальна реалізація якої або мала певні труднощі, або й була практично неможливою. Збуто–постачальницька робота кооперативної системи сприяла піднесенню на вищий щабель розвитку продуктивних сил сільського господарства, адже кооперація займалася не лише організацією виробництва продукції в селянських господарствах, а й приділяла значну увагу її ринковому збуту. Маємо констатувати, що якісні зміни в сільському господарстві сприяли динамічному зростанню його товарності з 1924 р. до 1927 р. в 1,7 разів. Це зростання стало все відчутнішим, адже, починаючи з 1927/28 р., збут почав переважати над постачанням, що стало наслідком добре організованої господарської та фінансової діяльності системи сільськогосподарської кооперації.

Список використаних джерел

1. Батюк, І. 'Робота сільськогосподарської кооперації на Україні в 1924 р.', *Земельник: місячник*, №2 (лютий), с.4–12.
2. Батюк, І., 1925. 'Сільськогосподарська кооперація на Україні', Х.: *Книгоспілка*, 136 с.; Чапанов, А.В., 1929. 'Основные идеи и формы организации с.-х. кооперации', 2-е изд. перед. и доп., М.: *Книгосоюз*, 383 с.
3. Биченко, С.М., 2010. 'Внесок сільськогосподарської кооперації у зміцнення добробуту селянства України (1921–1929 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України», Черкаси, 28 с.
4. Бутенко, В.І., Філіпов, К.В., 2011. 'Кооперація, селянин, держава. Історія сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу: монографія', Х.: *ХНУ імені В. Н. Каразіна*, 216 с.
5. 'Відчит Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» за 1927–28 операційний рік (1 жовтня 1927 р., 1 жовтня 1928 р.)', 1929, Х.: *Сільський господар*, 116 с.
6. 'Відчит Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» за 1925–26 операційний рік', 1925, Х.: *Сільський господар*, VIII+132 с.
7. Дробот, В. 'Спеціальна кооперація України на десяти роковини Жовтня', *Український агроном*, №10–11, с.52–62.
8. 'Коопероване село', 1927, №20.
9. Марочко, В.І., 2006. 'Кооперативні та колективні об'єднання селян', *Історія українського селянства. Нариси: У 2-х т.*, К., Т.2, с.69–81.
10. Марочко, В.І., 2000. 'Сільськогосподарська кооперація в роки непу: особливості становлення та функціонування', *Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921–1928 рр.) / Відп. ред. С. В. Кульчицький*, К., с.115–141.
11. Марочко, В., 1998. 'Історична роль кооперації у формуванні внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції в 20-х рр.', *Проблеми історії України: факти, судження пошуку*, Вип.4, с.68–93.
12. Морозов, А.Г., 2006. 'Відбудова сільського господарства', *Історія українського селянства. Нариси: У 2-х т.*, К., Т.2, с.26–44.
13. Морозов, А.Г., 1993. 'Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу', Черкаси: *НДІТЕХІМ*, 275 с.
14. 'Постанови Всеукраїнської організаційно–інструкторської наради сільськогосподарської кооперації (15–21 грудня 1927 р.)', 1928, Х.: *Сільський господар*, 95 с.
15. 'Сільський господар', 1925, №10–11.
16. 'Центральний державний архів громадських об'єднань України', Ф.1. ЦК КП(б)У, Оп.20, Спр.2750, Докладные записки, выписки из протоколов заседаний бюро окружкомов партии, письма на имя секретарей ЦК КП(б) о ходе хлебозаготовительной кампании, продовольственным снабжении и экономическом положении округов (05.01.1928 – 19.09.1928 гг.), 123 арк.
3. Bychenko, S.M., 2010. 'Vnesok sil's'kogospodars'koi kooperacii u zmienennja dobrobutu seljanstva Ukrainy (1921–1929 rr.): Avto-ref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «Istoriya Ukrainy» (Contribution of agricultural co-operation in strengthening the well-being of the peasantry of Ukraine (1921–1929): Author's abstract. dis ... Candidate historical sciences: special 07.00.01 «History of Ukraine»), Cherkasy, 28 s.
4. Butenko, V.I., Filipov, K.V., 2011. 'Kooperacija, seljanyn, derzhava. Istoriya sil's'kogospodars'koi kooperacii ukrai'ns'kogo sela periodu nepu: monografija (Cooperation, peasant, state. The history of agricultural cooperatives of the Ukrainian village of the NEP period: a monograph)', H.: *HNU imeni V. N. Karazina*, 216 s.
5. 'Vidchyt vseukrai'ns'kogo sojuzu sil's'kogospodars'koi kooperacii «Sil's'kyj gospodar» za 1927–28 operacijnyj rik (1 zhovtnja 1927 r., 1 zhovtnja 1928 r.) (The All-Ukrainian Union of Agricultural Cooperatives "Farmer" for the 1927–28 operational year (October 1, 1927, October 1, 1928) is set to open)', 1929, H.: *Sil's'kyj gospodar*, 116 s.
6. 'Vidchyt vseukrai'ns'kogo sojuzu sil's'kogospodars'koi kooperacii «Sil's'kyj gospodar» za 1925–26 operacijnyj rik (The All-Ukrainian Union of Agricultural Cooperatives "Farmer" for the 1925–26 operational year)', 1925, H.: *Sil's'kyj gospodar*, VIII+132 s.
7. Drobot, V. 'Special'na kooperacija Ukrainy na desjati rokovyny Zhovtnja (Special cooperation of Ukraine on the tenth anniversary of October)', *Ukrai'ns'kyj agronom*, №10–11, s.52–62.
8. 'Kooperovane selo (Cooperated village)', 1927, №20.
9. Marochko, V.I., 2006. 'Kooperativni ta kolektyvni ob'jednannja seljan (Cooperative and collective peasant associations)', *Istoriya ukrai'ns'kogo seljanstva. Narysy: U 2-h t.*, K., T.2, s.69–81.
10. Marochko, V.I., 2000. 'Sil's'kogospodars'ka kooperacija v roky nepu: osoblyvosti stanovlennja ta funkcionuvannja (Agricultural co-operation during the years of NEP: peculiarities of formation and functioning)', *Sutnist' i osoblyvosti novoi ekonomichnoi polityky v ukrai'ns'komu seli (1921–1928 rr.) / Vidp. red. S. V. Kul'chyc'kyj*, K., s.115–141.
11. Marochko, V., 1998. 'Istorychna rol' kooperacii u formuvanni vnutrishn'ogo rynku sil's'kogospodars'koi produkcii v 20-h rr. (Historical role of co-operation in the formation of the domestic agricultural market in the 20's.)', *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennja poshuky*, Vyp.4, s.68–93.
12. Morozov, A.G., 2006. 'Vidbudova sil's'kogo gospodarstva (Reconstruction of agriculture)', *Istoriya ukrai'ns'kogo seljanstva. Narysy: U 2-h t.*, K., T.2, s.26–44.
13. Morozov, A.G., 1993. 'Selo i groshi. Ukrai'ns'ka kredytna kooperacija v dobu nepu (The village and the money. Ukrainian credit cooperation in the days of the NEP)', Cherkasy: *NDITEHIM*, 275 s.
14. 'Postanovy vseukrai'ns'koi organizacijno–instruktors'koi narady sil's'kogospodars'koi kooperacii (15–21 grudnja 1927 r.) (Resolution of the All-Ukrainian Organizational and Instructional Meeting of Agricultural Cooperatives (December 15–21, 1927))', 1928, H.: *Sil's'kyj gospodar*, 95 s.
15. 'Sil's'kyj gospodar (The farmer)', 1925, №10–11.
16. 'Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrainy (Central State Archive of Public Associations of Ukraine)', F.1. CK KP(b)U, Op.20, Spr.2750, Dokladnye zapysky, vypysky yz protokolov zasedanj bjuro okruzhkomov partyy, pys'ma na ymja sekretarej CK KP(b) o hode hlebozagotovitel'noj kampanyy, prodovol'stvennom snabzheny u ekonomycheskom polozheny okrugov (05.01.1928 – 19.09.1928 gg.), 123 arк.

Trenkin Yu. V., external PhD student at the Department of history and culture of Ukraine of Pereiaslav–Khmelnyskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnyskyi), trenkintrenkin@ukr.net

Sales and supply operations of Ukrainian agricultural cooperatives (1921–1928 years)

The system of organization and further implementation of structural units of agricultural cooperation of sales and supply operations in the pre-farm period is analyzed. The most effective forms and methods of intermediary work of the cooperative system are revealed. The importance of ensuring the functioning of the mechanism of sales and supply work for the economic growth and support of the interests of peasant farms, ensuring their economic needs is revealed.

Keywords: agricultural cooperation, sale, supply, economic needs, commodity circulation, peasant farming.

* * *